

UNES NOTES SOBRE EL FONS DE PERGAMINS DE SANTA COLOMA DE L'ARXIU HISTÒRIC DE TARRAGONA

per Daniel Piñol Alabart

Introducció

Emmarcades dins de la ciència arxivística i dels criteris de conservació dels fons documentals hi ha les anomenades col·leccions factícies. Per imperatius de la conservació de la documentació existeixen algunes agrupacions artificioses de documents. La qualitat de la sèrie ve donada per la similitud de la tipologia documental (butlles) o cartogràfica (plànols, mapes, dibuixos, estampes...); pel suport físic (tela, pergamí); per les característiques específiques i especials (segells, monedes). Aquesta sèrie, malgrat les qualitats esmentades, no té una integració dins de l'esquema organitzatiu del fons d'on procedeixen els documents. En general són peces que han estat desglossades, separades d'unitats arxivístiques amb les que estaven unides. Entre aquestes col·leccions factícies s'hi troben ben sovint grups de pergamins, i així succeeix amb l'Arxiu Històric de Tarragona on es guarda el fons de pergamins de Santa Coloma de Queralt¹.

Aquest conjunt documental està essent objecte d'un procés d'estudi amb el qual es pretén crear un instrument de descripció, un catàleg d'aquest fons. És un treball laboriós pel volum dels documents -aproximadament uns 1.100- però que a la vegada ens descobreix molts elements del funcionament i de la vida quotidiana d'una entitat territorial com és la baronia de Queralt. Els pergamins estan inscrits entre els segles XIII i XVIII, un període de temps prou ampli com per a donar-nos suficients notícies sobre Santa Coloma de Queralt i el seu entorn.

¹ Aquest treball és el text de la conferència-debat pronunciada el dia 9 d'octubre de 1996 amb el títol *El fons de pergamins de Santa Coloma de Queralt de l'Arxiu Històric de Tarragona* dins del V Seminari d'Història Medieval, Arxivística i Arqueologia corresponent a les activitats del projecte de recerca PS91-0072 (Economia i Societat a la Catalunya Nova Baixmedieval), dirigit per la Dra. Coral Cuadrada, de la Universitat Rovira i Virgili. Agraïm a la Dra. Cuadrada i a la Dra. Montserrat Sanmartí, organitzadores del Seminari, l'oportunitat de poder presentar aquest estudi.

¹ HEREDIA, Antonia: *Archivística General, teoría y práctica*, Sevilla, 1987, pp.289-290

Amb aquest present treball volem fer una primera aproximació a aquesta documentació, veure'n les seves principals característiques i mostrar a la vegada algunes de les línies de recerca que es puguin desprendre del seu estudi i anàlisi. Així ens apropem a aquests documents en una primera presa de contacte, intentant conèixer a fons la gènesi de la col·lecció, la seva procedència i buscant també la seva possible unitat. No obstant, el present treball no és més que una sèrie de conclusions provisionals i algunes de les dades que aportem no són ni molt menys definitives. La catalogació segueix el seu curs i poden sorgir nous plantejaments i aspectes que ens facin variar les opinions actuals que ara mostrem. En tot cas estem al davant d'una documentació important per a l'estudi del passat de la baronia de Queralt i no pretenem més que donar a conèixer les seves principals característiques.

La formació del fons

Fent un intent d'esbrinar per què aquests pergamins formen un conjunt documental i es guarden a l'Arxiu Històric de Tarragona, cal remuntar-nos al moment de la creació d'aquesta entitat, uns anys més tard del final de la guerra civil espanyola². Els Arxius Històrics Provincials tenen el seu origen en el Decret conjunt dels Ministeris de Instrucción Pública y Bellas Artes i el de Justicia, del 12 de novembre de 1931, sobre el règim i denominació dels Arxius Històrics de Protocols i Històrics Provincials, i que pretenia recollir i custodiar els protocols dispersos i abandonats. Aquest Decret va disposar que els protocols amb més de cent anys d'antiguitat quedessin incorporats al Servei del Cos Facultatiu d'Arxivers, Bibliotecaris i Arqueòlegs, de manera que fossin classificats i ordenats com a fons de l'Arxiu Històric. Distingia els Arxius Històrics de Protocols, ubicats a les capitals dels Col·legis Notarials, i els Històrics Provincials, que es crearien a cada capital de província³.

És a la dècada dels 40 quan es constitueix l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona, amb documentació procedent dels Districtes Notarials, integrant-se a l'arxiu les importants sèries de protocols notariaus que avui encara conserva⁴. Posteriorment van passar a formar part dels fons arxivístics de Tarragona els pergamins de Santa Coloma. Aquests provenen del Districte Notarial de Montblanc,

² CUBELLS, Josefina: *Arxiu Històric de Tarragona. Extret de la Guia dels Arxius Històrics de Catalunya, Generalitat de Catalunya*, Barcelona, 1988, pp.12-17.

³ TAMAYO, Alberto: *Archivística, Diplomática y Sigilografía*, Madrid, 1996, pp.26-27

⁴ CUBELLS, J.: op.cit., 1988, pp.33-38. Conserva 7.631 volums de 33 Districtes Notarials. El primer volum és de Santa Coloma de Queralt, de l'any 1276, i el darrer és de Reus de l'any 1912. Els districtes són Falset, Gandesa, Montblanc, Reus, Tarragona, Tortosa, Valls i El Vendrell.

però el que ens interessa en gran manera és el procés de formació d'aquest fons, la seva gènesi com a conjunt documental. Partim, doncs, d'un desconeixement de la procedència del fons: a qui va pertànyer, quina va ser la institució o persona que va generar aquesta documentació, quins interessos hi ha al darrera de la seva conservació, si realment forma part d'un altre conjunt documental més ampli... Són qüestions que encara ens queden per resoldre però que, analitzant pel damunt la documentació que ja hem estudiat, es poden intentar solucionar i donar unes primeres respostes.

I aquí tal vegada ens hauríem de referir també a la qüestió de la dispersió documental que afecta diversos fons relacionats directament amb Santa Coloma i la seva baronia. Així, l'Arxiu de la Corona d'Aragó guarda uns 2.500 volums d'entre els segles X i XVIII corresponents a l'arxiu patrimonial dels Queralt⁵. Una altra part del fons patrimonial dels comtes de Santa Coloma es conserva a la Biblioteca de Catalunya, ocupant 23 metres lineals. A la vegada, a la mateixa població hi ha els documents conservats al Castell dels Comtes i a l'església parroquial⁶. A l'Arxiu Històric de Tarragona s'hi troba la sèrie de protocols notariais, els pergamins objecte del nostre treball i la documentació generada pels Queralt com a senyors de l'Arboç⁷, i a l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc hi ha també una part important del fons senyorial dels comtes de Santa Coloma⁸. Tenim, per tant, una sèrie de documents que estan desmembrats d'un conjunt més ampli que seria el fons dels comtes, però que per diverses raons va perdre la unitat inicial. Finalment, tenim notícia d'uns documents del segle XII i XIV que van sortir a subhasta fa uns mesos i que fan referència a Santa Coloma de Queralt i al castell d'Aguiló⁹. Tenint en compte aquestes circumstàncies que porten a la disgregació de la documentació dels Queralt, podem establir algunes hipòtesis entorn de la procedència dels pergamins de Santa Coloma guardats a l'arxiu tarragoní.

⁵ *Archivo de la Corona de Aragón. Guía abreviada*. Dirección General de Archivos y Bibliotecas, Madrid, 1955, pp.78-79. Aquesta part de l'arxiu patrimonial fou adquirida l'any 1949 al senyor Mitjana de las Doblas.

⁶ PUIG, Pere: *Els pergamins documentals*, Barcelona, 1995, p.191. Diu que n'hi ha un centenar entre els segles XIII i XIX.

⁷ SABANÉS, Anna: *Inventari de l'Arxiu de Protocols Notariais del Vendrell*, Barcelona, 1995, pp.116-119.

⁸ PORTA BALANYÀ, Josep M.: "Inventari del fons dels Comtes de Santa Coloma de Queralt dipositat l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc (Conca de Barberà)", *Recull* (Santa Coloma de Queralt), 3 (1995), pp.205-235.

⁹ PALAU RAFECAS, Salvador: "Pergamins de Santa Coloma i Aguiló", *La Segarra* (Santa Coloma de Queralt), 207 (1996), pp.20-21. Al n.208 d'aquesta mateixa revista del passat mes de desembre, a la pàgina 11, es dona notícia de la subhasta d'un volum del segle XVIII en el qual hi ha transcrits 1499 documents referents a la Casa de Queralt.

En un principi pensem que es tracta d'una part del fons patrimonial dels senyors, però altres raons ens porten a deduir que al darrera dels documents i la seva lògica arxivística hi ha la Comunitat de Preveres de Santa Coloma. D'aquesta manera, al problema inicial de la procedència dels pergamins que estudiem s'hi afegeix la qüestió de quina és la institució o persona que la genera. En primer lloc pensem que es tracta d'uns documents generats per les activitats dels Queralt, senyors de Santa Coloma. Aquests regeixen una àmplia zona, la baronia de Queralt, però també posseeixen en senyoria altres llocs, com Aguiló, Timor, Rocafort, Rauric, Montargull, el Catllar, l'Arboç, Torredembarra, etc... La baronia és una entitat dins de la qual hi ha un desenvolupament econòmic relacionat amb l'explotació agrícola, amb l'exacció senyorial sobre el camperolat¹⁰. Però també és un territori on el crèdit en forma de censal és omnipresent, on hi ha instruments que reflecteixen actes de compravenda de cases o trossos de terra, fins i tot en zones allunyades de la pròpia baronia¹¹. Cases i terrenys que alguna vegada estan carregades amb censos relacionats directament amb els senyors, qüestions que porten a enfrontar vilatans i comtes per raó d'un límit, d'un pagament que no s'ha realitzat, un litigi sobre la propietat d'un hospici, etc... És a dir, tenim una sèrie de pergamins que fan evidents els seus lligams amb els senyors i el seu exercici del poder.

Al costat d'aquests primers pergamins n'hi ha uns altres que formen part del conjunt perquè fan referència a les possessions dels Queralt i a la seva expansió per acumulació de títols. I és que els documents que demostren drets, propietats i jurisdiccions són de conservació obligada. Així, un bon nombre ens relaten diferents aspectes sobre Torredembarra, alguns d'ells abans que els Queralt ostentin el títol de barons d'aquest lloc¹², com per exemple la concòrdia que signa Ramon de Tamarit l'any 1206 amb els seus vassalls de Torredembarra sobre les obligacions que tenen aquests respecte de les obres de la muralla i el castell o la fundació de l'hospital de la vila¹³. Al costat d'aquests en trobem alguns de relacionats amb la família Olzinelles ja que en Bernat d'Olzinelles, tresorer reial al segle XIV, va obtenir

¹⁰ Cfr. CARCELLER I BARRABEIG, Gerard: "Renda senyorial i exacció sobre el camperolat de Santa Coloma de Queralt (segle XV)", *Recull* (Santa Coloma de Queralt), 3 (1995), pp.27-46. És un treball previ a la seva tesi de llicenciatura, defensada al febrer de 1996 a la Universitat Rovira i Virgili i dirigida per la Dra. Coral Cuadrada, tesina que tracta aquests temes àmpliament i de forma profunda.

¹¹ En tot el conjunt de pergamins hem localitzat un nombre important -una vintena- que són instruments notariais de compra de terrenys o cases a la Vallferrera, a la zona dels Pirineus.

¹² CARRERAS TARRAGÓ, Josep M.: "Els senyors de Santa Coloma", *Recull* (Santa Coloma de Queralt), 4 (1996), p.44. Andreu de Reart i d'Icard (1689-1720) és el primer que té el títol de baró de Torredembarra després d'haver-se extingit la línia masculina dels Queralt amb l'anterior comte de Santa Coloma, Lluís de Queralt i d'Alagó (1652-1689).

¹³ Arxiu Històric de Tarragona, Pergamins Santa Coloma, Calaixera 12, Calaix 5, Carp.1, n.898 (D'ara en endavant només citarem la Calaixera, Calaix, Carpeta i número de cada pergami ja que tots pertanyen al mateix fons).

la senyoria de Torredembarra. En prengué possessió el mes de maig de l'any 1350 de mans d'un procurador del rei Pere el Cerimoniós¹⁴. Aquest lloc era dels Tamarit ja al segle XIII però després el domini passà als Venet els quals el vengueren al funcionari Olzinelles l'any 1342¹⁵. Els seus successors transferiren la jurisdicció sobre Torredembarra a Pere d'Icard l'any 1392. Tenint en compte aquests documents, veiem clara la presència dels Olzinelles barrejats amb la família Queralt i el seu patrimoni¹⁶, fins i tot considerant que hi ha algun document posterior a l'època de Bernat d'Olzinelles com a senyor de Torredembarra¹⁷. És evident que interessa conservar tot allò que pugui ajudar a demostrar qualsevol dret sobre el lloc de Torredembarra i la família Olzinelles guarda els documents que traspasa als Icard. Més endavant, ja al segle XVI, els Icard i els Queralt emparentaren i ajuntaren els títols corresponents. A partir d'aquí trobem també una altra de les grans famílies catalanes que és la dels Cardona. Isabel, muller del duc de Cardona, es va casar en primeres núpcies amb Cristòfor d'Icard i aquest la nomenà tutora dels seus fills¹⁸. És un lligam més establert entre els Queralt-Icard i una altra de les

Totes les signatures topogràfiques que presentem aquí són provisionals i seran refetes de nou en el procés de catalogació). És un document original, atorgat a Torredembarra el 26 d'abril de 1206, i del que n'existeixen dos trasllats de l'any 1518. En aquest mateix calaix hi ha més carpetes que també contenen més pergamins relacionats amb Torredembarra. El pergamí n.918 de la carpeta 5 conté el trasllat de la fundació de l'Hospital de Torredembarra per part dels marmessors de la difunta Elisenda, muller de Guillem Valls. El testament fou atorgat el dia 8 de febrer del 1378 i el trasllat es féu a l'any 1502.

¹⁴ Calaixera 12, Calaix 4, Carpeta 4, n.914. A la part inferior del pergamí consta que els drets per percebre els delmes van ser anul·lats el 18 d'octubre de 1858. També hi ha un segell de tampó de la Direcció General de Deuda del Estado com a signe de cancel·lació de l'instrument.

¹⁵ Sobre els Venet, o Veneto, hi ha la Carpeta 3, Calaix 5, Calaixera 12 del fons de pergamins en la qual hi ha diferents instruments atorgats pel titular de la senyoria de Torredembarra, Albert Venet. Així, al setembre de l'any 1341, perg. n.1003, Albert de Venet encara dóna el càrrec de saig a Guillem Esteve. En el pergamí n.912, de l'any 1347, ja trobem a Bernat d'Olzinelles com a senyor de Torredembarra.

¹⁶ GORT, Ezequiel; ARAGONÈS, Manuel: *Pere de Luna i la senyoria de Reus. Benet XIII, una obstinació proverbial*, Reus, 1987, pp.55; 62-65. Gort fa un repàs a les diferents persones que ostenten la castlania de Reus, ocupada pels Olzinelles a mitjan segle XIV. Amb aquests, diu Gort, s'hi relacionen els Queralt.

¹⁷ Calaixera 12, Calaix 5, Carpeta 2, n.948. Un exemple de la relació dels Olzinelles amb la documentació dels Queralt és aquest pergamí, el trasllat realitzat l'any 1510 d'un instrument atorgat el dia 10 de setembre de 1491, en el qual Francesc d'Olzinelles, senyor de Mollerussa, transfeix alguns censals al seu germà Bernat, censals que havia rebut de la seva mare Isabel en qualitat d'hereu universal del testament d'aquesta. Francesc d'Olzinelles estava casat amb Margarida, filla del senyor de Savallà, de la família dels Boixadors, que també apareixen en altres documents d'aquest fons.

¹⁸ Calaixera 11, Calaix 4, Carpeta 24, n. 981. El dia 16 de març de 1540, Isabel de Cardona, muller del duc de Cardona i vídua en primeres núpcies de Cristòfor d'Icard, nomena tutor dels seus fills el prior de Roda Pere Agustí, en substitució de l'altre tutor difunt n'Artau de Claramunt. Isabel de Cardona fou nomenada tutora dels seus fills en el testament del seu difunt primer marit, atorgat el 28 de febrer de 1540 tal com consta en el document al que ens referim. Isabel traspasa la tutoria i es descarrega d'aquesta responsabilitat.

grans famílies nobles del Principat. De fet, els Queralt entren poc a poc en l'escena política del país i en els cercles de poder i decisió, arribant al punt culminant durant els fets de la Guerra dels Segadors quan Dalmau III, comte de Santa Coloma i virrei de Catalunya, mor en l'aixecament del juny de 1640. Tal vegada el primer moment de presència del llinatge al costat d'un fet rellevant és el nomenament de Pere III de Queralt com almirall de l'esquadra catalana pel rei Pere el Gran¹⁹.

A més d'aquestes famílies cal referir-nos també als Boixadors. Beatriu de Boixadors es casà, en segones núpcies, amb Bernat d'Olzinelles, i hi ha algun document que fa referència a aquesta família²⁰. D'aquests encara trobem referències al segle XVI, quan Joan de Boixadors, senyor de Savallà, és beneficiari del testament de Gili Queraltó, mercader de Santa Coloma²¹. No obstant, aquest document no ens aporta cap dada sobre la relació dels Queralt amb l'altra família, sinó que mostra la relació privada d'un colomí amb un senyor feudal de la zona. Hi ha notícies també dels Almogàver que tenien també algun censal sobre el castell d'Aguiló²². Com també hi ha relacions amb els Gualbes de Barcelona²³ i un document pel qual Joan de Peguera, cavaller de l'orde de Sant Jaume i senyor de la baronia de Vilanova de l'Aguda o de Valldàries, reconeix les possessions que té en aquest lloc de la vegueria de Cervera²⁴. De fet aquest darrer document sembla intrús dins del conjunt documental per la qual cosa hauríem d'aprofundir més en esbrinar els seus orígens, qüestió que ara no podem dur a terme perquè encara falta una bona part del fons per estudiar. Segurament més endavant podrem oferir noves dades sobre aquest pergami i d'altres l'origen dels quals ens és encara ben fosc.

¹⁹ Cfr. PASCUAL MARTÍNEZ, Lope : "Los oficios en la Corte de Pedro III de Aragón" a *Actas del XI Congreso di Storia della Corona d'Aragona: La società mediterranea all'epoca del Vespro*, vol. 4, Palermo, 1984, pp.50-52. En un document datat a València el 5 d'agost de 1277 es contenen unes importants disposicions respecte l'ordenament de la seva armada. El rei ordena que Pere de Queralt, almirall general, es posi al front de l'armada en lluita contra els sarraïns. Pere de Queralt ja havia tingut un paper rellevant en el regnat de Jaume I, amb qui havia marxat a la croada de Terra Santa, i adquirint allí una gran experiència marinera. A Pere de Queralt el trobem a Roma al 1282, juntament amb Guillem de Castellnou, formant part d'una ambaixada règia que va anar a exposar al papa la situació en què es trobava Pere el Gran a Al-Coll (Tunísia). Participa en la campanya de Sicília al 1282 dirigint l'armada aragonesa per ordre del monarca.

²⁰ Calaixera 12, Calaix 4, Carpeta.4, n.200. El 1365 Beatriu de Boixadors fa una absolució i definició al seu fill Joan d'Olzinelles sobre els 70 sous que tenia assegurats sobre el lloc de Torredembarra. Joan és l'hereu universal de Bernat d'Olzinelles. Els Boixadors apareixen de nou en el pergami n.934, Calaixera 12, Calaix 1, Carpeta 15 on, el dia 16 de març de 1435, Bernat de Boixadors ferma una àpoca a Lleida a nom de Melcior d'Icard per raó d'aquells 100 florins d'or que el difunt Manuel d'Icard devia a la universitat lleidatana.

²¹ Calaixera 13, Calaix 2, Carpeta 18, n.551. 1546, març, 22.

²² Hi ha diversos pergamins sobre aquesta qüestió a les carpetes 11 i 12 de la Calaixera 9.

²³ Calaixera 9, Calaix 5, Carpeta 8, n.1333. És un instrument que conté la reducció del preu d'un censal que fa Pere de Queralt a Francesc i Nicolau de Gualbes, de Barcelona, l'any 1402.

²⁴ Calaixera 13, Calaix 2, Carpeta 18, n.304. Atorgat a Vilanova de l'Aguda l'any 1549.

Juntament amb aquests instruments n'hi ha altres que provenen de l'activitat de la Comunitat de Preveres de Santa Coloma²⁵ i dels seus membres. Molts són afers privats dels preveres amb altres persones que compareixen com a persones laiques i privades, sobretot censals i actes de compravenda. Juntament amb aquests caldria incloure-hi tots aquells instruments relacionats amb la fundació d'aniversaris o beneficis, que no són més que elements propis de la tasca pastoral, o d'interessos comuns relacionats amb l'administració i organització de la Comunitat, tal com diu mossèn Segura al seu llibre. I és per raó d'aquests interessos que és important conservar la documentació que acrediti rendes i drets bàsics per a la subsistència de la Comunitat. També hi ha instruments que reflecteixen testaments o trasllats de clàusules testamentàries, en els quals es fan llegats pietosos a la parròquia de Santa Coloma o a algun dels seus altars o beneficis. L'interès per a la conservació d'aquests pergamins també és evident, per la qual cosa podem pensar que el fons que estudiem pertany als preveres colomins, i podria estar relacionat amb els pergamins que es guarden a l'arxiu parroquial de Santa Coloma.

Tenim doncs dibuixats els dos grans grups de pergamins que formen el fons i que provenen de dos pols fonamentals en la vida de la baronia, de dos poders fàctics que controlen l'esdevenidor de camperols i alguns comerciants. A aquests dos grups de pergamins, que han entrat per dos vies ben diferenciades, cal afegir-hi un tercer en el qual hi ha documentació que no està relacionada directament amb els Queralt o amb la Comunitat. Són pergamins amb contractes atorgats entre persones privades, ja sigui censals o instruments de compravenda, o documentació familiar. La seva vinculació amb el fons ens ve donada per diversos motius: perquè el notari validador és el que ostenta el càrrec de notari públic a Santa Coloma, ja sigui eclesiàstic o laic, o d'un altre lloc de la baronia. De fet la notaria estava en mans d'un prevere que signava les escriptures en nom del rector, dada que hem extret de la lectura detinguda dels signes de validació dels instruments que cataloguem. Un altre motiu de vincle amb el conjunt documental és que els atorgants són d'un poble que pertany a la baronia de Queralt o a les altres poblacions que pertanyen als Queralt. La seva presència entre el volum de pergamins és fins un cert punt lògica perquè territorialment pertanyen a la jurisdicció de la baronia. Com a tals estan validats també per notaris de la zona i, per tant, s'inclouen en les escriptures notariales pròpies del districte. Ara bé, també hi ha pergamins atorgats i validats a Barcelona, o a Lleida, o a Alins de la Vallferrera. La seva relació prové, sobretot, pel contingut. És a dir, el dispositiu de l'instrument afecta directament a una institució o a alguna persona privada de Santa Coloma o

²⁵ Sobre la Comunitat de Preveres de l'església parroquial de Santa Coloma, Cfr. SEGURA I VALLS, Joan: *Història de Santa Coloma de Queralt*, Ajuntament de Santa Coloma, 1984, pp.311-331.

de l'entorn. Per exemple, el testament de Gili Ferrer de Cervera en el qual fa alguns llegats a la parròquia de Santa Coloma i a alguns dels seus parents colomins²⁶. Aquest tipus de documents és també important dins de tot el conjunt, i en destaquem tots els que fan referència a compres de terres o cases a la Vallferrera²⁷. Estan datats tots ells al segle XVII i els que compren són, generalment, comerciants colomins que semblen demostrar certs interessos per aquelles terres, tal vegada relacionats amb una expansió de la ramaderia.

Aquells interrogants que plantejàvem a l'inici d'aquest segon apartat comencen a veure alguna resposta, encara que no massa clara. I és que no podem donar cap afirmació concloent entorn de la qüestió de l'origen i la formació del fons, però sí que ens hem permès fer-ne un esbós. Sobre la qüestió del contingut dels documents i la seva vinculació amb el fons de Santa Coloma caldria fer un repàs detingut de totes les fitxes i exposar noves conclusions, però no és l'objectiu del present treball. Tan sols dir que la formació del fons ha estat complexa i la documentació hi ha anat a parar per diferents vies. Cal acabar d'analitzar la resta de pergamins i poder arribar a fites més segures i sòlides que les que ara presentem. Esperem oferir una història del fons i de la seva formació que sigui més aclaridora i que arribi a dibuixar una línia continuada de la trajectòria d'aquests pergamins.

El suport i la matèria escriptòria

Un cop analitzat el fons des del punt de vista històric, convé fer-ne un repàs des d'una altra òptica partint de l'element físic i la seva conservació, arribant a una anàlisi diplomàtica dels pergamins i del seu contingut per a definir unes tipologies documentals.

El pergami és una pell d'animal sotmesa a un tractament especial per a convertir-la en suport d'escriptura²⁸. Fou utilitzat sobretot en època medieval tant per a textos libraris com per a documents, encara que l'ús del paper farà davallar el pergami per a la confecció de llibres però no d'instruments jurídics. La tècnica de la preparació de les pells d'animals ja es coneixia a Egipte al segle XI aC,²⁹ però es

²⁶ PIÑOL ALABART, Daniel: "Un testament de l'any 1502. La darrera voluntat de Gili Ferrer, mercader de Cervera, i la seva relació amb Santa Coloma de Queralt", *Recull* (Santa Coloma de Queralt), 4 (1996), pp.115-126. En aquest treball comentem i transcrivim aquest document i fem notar les relacions personals d'aquest mercader cerverí amb els seus parents colomins.

²⁷ Calaixera 11, Carpetes 23, 27, 30 i 31. Les citem de forma general sense individualitzar.

²⁸ PUIG, Pere: *op.cit.*, Barcelona, 1995, pp.11-13.

²⁹ Ibidem, pp.14-26. Cal anar a la ciutat de Pèrgam on, per manca de paper, s'hagué de recórrer a l'ús del pergami. Fou el rei Eumenes II, fundador de la Biblioteca d'aquesta ciutat grega, qui n'impulsà la utilització per a l'escriptura davant de la prohibició del rei egipci Ptolomeu V d'exportar-ne a aquella ciutat per por a que la seva biblioteca pogués superar la d'Alexandria.

convertí en la matèria escriptòria per excel·lència entre els segles IV i XVI dC, arribant a la complexitat dels pergamins tenyits de porpra sobre els quals s'escrivia amb lletres daurades, o la sofisticada fabricació de pergamins blancs i quasi transparents a Itàlia. Aquest fet ens pot ajudar a descobrir, a vegades, la datació o ubicació geogràfica d'un document, i és que pel procés de formació d'un pergami podem arribar a tenir pergamis blancs i lleugers (italians i espanyols) o gruixuts i foscos (alemanys i francesos). Tot això superant diversos passos: remullar la pell durant un llarg període en aigua corrent; disgregació de l'epidermis amb calç; depilació de la capa pilosa; descarnat o raspat del teixit subcutani; tensat de la pell en un bastidor; raspat per aconseguir el grau de finesa desitjat; polimentació amb una pedra³⁰. Les pells utilitzades són de vedella, cabra, cabrit o ovella, i determinen també el resultat final i la naturalesa del propi pergami. El millor és la vitella, pell de vedell nonat que sofreix el mateix procés que qualsevol pergami³¹.

En el fons que treballem hi ha tot tipus de pergami i de totes les mides i amb diverses característiques externes. Per exemple, n'hi ha un que fou utilitzat com a tapa d'un llibre³². Hi ha documents que, per la seva extensió, necessiten diversos pergamins que es van cosint amb fil, única solució per acollir un text llarg. L'estat de conservació de tots els pergamins és òptim en general. Malgrat tot, n'hi ha que mostren taques d'humitat i de fongs, a part de forats provocats per insectes o de plecs que fan difícil la seva manipulació i lectura. És evident que alguns necessitarien d'una bona restauració i tots una neteja que adequés el seu físic per a facilitar la recerca.

Un dels altres elements que cal notar en els pergamins és l'escriptura. Tractant-se d'una època tan llarga, segles XIII-XVIII, ja podem apuntar que la lletra que hi trobem parteix d'una protogòtica que arriba a la plenitud i arriba a una humanística consolidada al final del període. A més, cal dir que hi ha bastants documents que es desmarquen de les línies oficials de l'escriptura i tendeixen a utilitzar un tipus de lletra més personal. D'entre tots destaca un document escrit en lletra gòtica cursiva castellana³³, l'anomenada escriptura cortesana, i del que encara ens és difícil esbrinar-ne els orígens i el perquè de la seva presència entre els pergamins colomins.

³⁰ RUIZ, Elisa: *Manual de Codicología*, Madrid, 1988, pp.45-50.

³¹ *Ibidem*, p.48

³² Calaixera 9, Calaix 5, Carpeta 8, n. 484. Mostra una sèrie de plecs i forats que avalen en gran manera la hipòtesi de la seva utilització com a coberta d'un llibre enquadernat.

³³ Calaixera 14, Calaix 3, Carpeta 41, sense numerar. Document atorgat a Burgos el dia 5 de febrer de l'any de la Nativitat de 1422 i fa referència a un acte de compravenda entre dos veïns d'aquesta ciutat castellana.

I una altra de les curiositats que hem trobat és un grup de pergamins que provenen directament de la cúria pontifícia del Vaticà. Presenten unes característiques diplomàtiques pròpies i alguns conserven a més els segells³⁴. De segells en trobem en altres pergamins. Són de cera vermella, més o menys ben conservats, que pengen del document mitjançant una cinta vermella i groga. A més d'aquest fet, en molts pergamins encara és visible la *plica* amb els forats pels quals passava el cordó del segell. Haurien de tenir un tractament especial, amb un apartat destinat a contenir un estudi del segell corresponent emmarcat dins les pautes marcades per la sigil·lografia.

Els documents

En un període de temps tan llarg i un espai tan ampli, que abasta molts cops més lluny del propi àmbit de la baronia, és lògic que trobem diversos tipus documentals. A més hi hem d'afegir les diferents vies de producció d'aquests instruments centrades bàsicament en els senyors de Queralt i la Comunitat de Preveres. A partir d'aquest punt cal veure quina tipologia documental sorgeix de l'activitat d'institucions i persones privades o com la podem agrupar.

A grans trets, diem que el tipus d'instrument que més abunda és tot aquell relacionat amb la venda de censals, carregament, redempció o reducció del preu. Les vendes de censals, generalment, contenen també l'època, i tots tenen les mateixes característiques i ens forneixen de les mateixes dades, excepte algunes petites variacions que hi podem trobar: noms dels venedors i compradors, procedència, quantitats relacionades amb els preus i les pensions dels censals, terminis de pagaments que acostumen a coincidir amb festes del calendari, béns sobre els quals es carrega el censal... A vegades hi consta la redempció, tant a la part anterior com a la part del pèl, on hi acostuma a aparèixer l'expressió *és quitat* acompanyada de la data corresponent. Alguns són instruments creats pels senyors de Queralt que els venen a persones de la pròpia baronia i, sobretot, a ciutadans importants de Barcelona. També la Comunitat de Preveres, tant a títol institucional com personal d'alguns preveres, es relaciona amb la creació de censals per a la

³⁴ Calaixera 11, Calaix 2, Carpeta 28. Alguns d'aquests instruments fan referència a uns afers entre la Comunitat de Preveres i la parròquia de Santa Coloma per als quals es va demanar la mediació del Papat. L'any 1560 s'acordà la unió de la rectoria amb la Comunitat. Aquesta s'encarregaria de servir la parròquia amb el títol de rectora i en compensació cobraria les rendes que corresponien a la rectoria. Després de superar certs inconvenients i circumstàncies adverses, la Comunitat va prendre possessió de la rectoria l'any 1564. Cfr. SEGURA I VALLS, Joan: *op.cit.*, 1984, pp.320-328.

subsistència pròpia o d'algun beneficiat³⁵. De fet, la institució d'un benefici o d'un aniversari per part d'alguna persona, generalment a partir del seu testament, comporta que hi hagi un censal que nodreixi de rendes la capellania i les seves funcions litúrgiques (personal que ostenta el benefici i despeses de culte i ornaments)³⁶.

Juntament amb el tema del crèdit hi ha també instruments de compravenda, sobretot de cases i trossos de terra. Hi ha diversos pergamins, entre els anys 1604 i 1624, amb instruments de compra o venda de cases al carrer Petritxol de Barcelona. Per exemple, el pergami n.331³⁷ és la venda d'una casa en aquest carrer que fa Anna, vídua de Guillem Armand, a en Joan Ninot³⁸. Aquest personatge pertany a una família colomina que a l'any 1620 marxa cap a Barcelona i es situa entre les nissagues més importants de la capital del Principat al segle XVII. El tipus documental que es desprèn de la compravenda conté també els noms del venedor i comprador, amb el preu i els diferents terminis de pagament. A més, és bastant corrent que apareguin dades relacionades amb el fet que aquella terra o casa estiguin gravades amb el pagament d'una pensió anual corresponent a un censal. Aquesta dada ens demostraria la vigència dels instruments de crèdit. Alguna altra vegada també ens diuen que l'objecte de la transacció és propietat d'una altra persona.

També hi trobem algun establiment³⁹. Per exemple, Pere Deunosajut i la seva muller Elisenda estableixen en emfiteusi a Pere Peret en una casa que posseeixen al castell d'Aguiló, al lloc anomenat l'Alberch d'en Sequer i al tros de terra anomenat "Els hortals". Estipulen un cens de 2 mitgeres de forment bo, mesura de Santa

³⁵ Calaixera 12, Calaix 3, Carpeta 7, n. 1291. Document atorgat a Santa Coloma de Queralt el dia 16 de maig de 1395, pel qual Arnau Prunera redimeix un censal que pagava anualment a la Comunitat de Preveres i que tenia carregat sobre els béns de la seva muller, Maria, filla del difunt Guillem Vallbona. Ho fa en dos terminis essent el primer per la festa de Tots Sants, en què paga 100 sous, i l'any següent 100 sous més, quedat quitat el censal. Anys més tard, el 1399 i segons el pergami 76 d'aquesta mateixa carpeta, redimeix un altre censal que paga anualment a la Comunitat de Santa Coloma i que té una pensió de 50 sous pagadora per la Mare de Déu d'Agost.

³⁶ Calaixera 12, Calaix 3, Carpeta 9, n. 4. 1400, juny, 3, Castell d'Aguiló. En Bartomeu Queraltó, de la Pobra de Carivenys, institueix 2 sous censals per a l'aniversari que havia disposat el seu fill Pere Queraltó en el seu testament de l'any 1394. En aquesta darrera voluntat del fill difunt es llegaven 300 sous a la Comunitat de Preveres de Santa Coloma per a un aniversari perpetu a l'església colomina.

³⁷ Calaixera 11, Calaix 1, Carpeta 31. La data de la venda de la casa és el 17 de novembre de 1621 i inclou un hort, tot pel preu de 250 lliures.

³⁸ Sobre els Ninot Cfr. MARTÍNEZ I RODRÍGUEZ, Miquel Àngel: "La projecció social dels Ninot", *Recull* (Santa Coloma de Queralt), 4 (1996), pp.89-97. Joan Ninot, mercader de Santa Coloma, fou nomenat ciutadà honorat de Barcelona en arribar a aquesta ciutat amb la seva família, entroncant amb els Moixó.

³⁹ Calaixera 11, Calaix 5, Carpeta 20. Entre els 14 pergamins d'aquesta carpeta hi ha dos establiments de la primer meitat del segle XVI. També a la Calaixera 12, Calaix 1, Carpeta 15 hi ha dos establiments.

Coloma de Queralt, pagadores cada any per la festa de la Mare de Déu d'agost⁴⁰. Un altre exemple d'establiment està relacionat amb la qüestió dels monopolis senyorials. Es tracta del forn de Torredembarra, establert per Pere d'Icard a Guillem Serrador. Les condicions estipulen que en Guillem doni al senyor la sisena part del pa i la sisena part de la cendra i l'obliga a coure tot el pa que el senyor o els seus pastaran en el seu castell. També es diu que quan el senyor sigui absent serà franc de coure el pa aquell que en Pere d'Icard determini⁴¹.

Aquest tipus de documents l'emmarquem dins dels instruments relacionats amb la vida econòmica per les dades que ens aporten i ens demostren una certa vitalitat en els intercanvis comercials, en l'endeutament, en activitats ramaderes a Santa Coloma al segle XVII... Com també ens mostren quins són els dos pols de poder a la baronia, qui controla el diner i la producció, a banda d'uns pocs comerciants que duen a terme les seves activitats cap allà al segle XV i despenen al segle XVI. Es veu qui treballa la terra, qui està endeutat, qui es veu empès a vendre les seves propietats per a pagar censos... Per exemple, Pere Vidal paga 20 florins a compte d'aquells 40 florins d'or d'Aragó que deu a Joan Espigoll per raó de la compra d'una mula de pèl castany. Instrument que no és més que una àpoca, però que ens fa evident un pagament a terminis per a solucionar un deute. I com aquest n'hi ha altres, com ara els reconeixements de deute que inclouen promeses de pagament en terminis concrets⁴².

Una altra tipologia documental és aquella que incloem en l'àmbit familiar, és a dir tot allò que fa referència al traspàs patrimonial i a la regulació de les possessions. Són els testaments⁴³, els inventaris, els capítols matrimonials i els instruments dotals. De testaments n'hi ha bastants i presenten les mateixes característiques que ja hem apuntat àmpliament en altres treballs⁴⁴ i que ara no repetirem. Els inventaris escassegen més. Citar tan sols el del prevere Bernat Gorovardes, capellà natural de Santa Coloma i rector de Santa Perpètua, datat el 8 de febrer de 1398, i que fou treballat de forma descriptiva per mossèn Joan Segura⁴⁵. Aquest autor

⁴⁰ Calaixera 12, Calaix 5, Carpeta 9, n. 525. Datat el 10 d'abril de 1396.

⁴¹ Calaixera 12, Calaix 3, Carpeta 8, n. 927. 1395, maig, 1. Torredembarra. Entre les condicions també hi ha el dret de fadiga i el senyor es reserva la senyoria directa, a la vegada que Guillem Serrador s'obliga a arreglar el forn.

⁴² Calaixera 11, Calaix 4, Carpeta 24, n.187. Atorgat a Tàrrrega l'any 1438.

⁴³ Calaixera 10, Calaix , Carpeta 2, n. 74. Destaquem el trasllat d'una clàusula del testament del difunt Pere de Queralt.

⁴⁴ Vegeu la nota 26.

⁴⁵ SEGURA I VALLS, J.: *op.cit.*, 1984, pp.292-293. L'inventari citat al llibre és extret del Manual 1400, quad.3er. El del fons de pergamins té la següent signatura: Calaixera 9, Calaix 5, Carpeta 8, n.484.

colomí parla del testament d'aquest prevere que no hem localitzat entre els pergamins. Un dels elements que destaca entre els objectes personals de Gorovardes és un nombre important de llibres continguts en un cofret, la majoria de temàtica religiosa⁴⁶. També citem l'inventari del benefici de l'Anunciació a la Mare de Déu de Montblanc, instituït pel prevere Pere Cervera, segons consta en un document de l'any 1441⁴⁷.

Tampoc abunden els capítols matrimonials ni els instruments dotals, però sí que podem incloure en aquest llistat de documents privats i familiars que creen un aniversari o un benefici i que ho fan fora de l'àmbit d'un testament. Així tenim la institució de dos aniversaris. Un a l'església de Santa Coloma de Queralt i l'altre a la de Conesa⁴⁸. L'atorgant és Caterina, muller del difunt Joan Prunera, burgès i mercader de Tàrraga, i ho fa per a la salvació de la seva ànima i la del seu espòs⁴⁹. El benefici de la Santa Creu, instituït per dona Alamanda de Rocabertí, vídua de Pere V de Queralt, el 7 de març de 1348 a la capella d'aquesta advocació, construïda a la parroquial de Santa Coloma i controlada per la Confraria del mateix nom⁵⁰. Igual que la institució d'una causa pia a Montblanc per part de Pere Cervera, que és rector de la vila ducal i beneficiat de la parròquia colomina⁵¹. O aquell censal que la universitat d'Aguiló ven a Andreu Farrer, beneficiat de Santa Coloma, i als procuradors de la Comunitat de Preveres, tots administradors de l'almoïna del prevere Miquel Bages, que fou rector de la parròquia d'Aguiló. L'almoïna la creà en el seu darrer testament i ara es nodreix amb censal que té un capital de 220 lliures i una pensió anual de 220 sous⁵².

⁴⁶ Sobre Bernat de Gorovardes hi ha més documentació i en destaquem uns pergamins referits a censals, Calaixera 12, Calaix 4, Carpeta 6, n. 445 i 447. Fan referència a 500 sous censals que la universitat de Tàrraga fa cada any al rector de Santa Perpètua.

⁴⁷ Calaixera 12, Calaix 2, Carpeta 12, n.219. Inventari datat el dia 13 d'abril de 1451 en el qual es repassen tots els béns corresponents a aquest benefici creat a l'altar major de l'església de Montblanc deus anys abans.

⁴⁸ A l'església de Conesa el prevere Jaume de Cortadelles hi funda un benefici el dia 22 de febrer de 1396, tal com consta en un trasllat de l'any 1567 (Calaixera 12, Calaix 3, Carpeta 7), dotant-lo amb 12 lliures censals. Jaume de Cortadelles era també notari de Santa Coloma i el trobem com a valedor en un nombre important dels documents que treballem.

⁴⁹ Calaixera 11, Calaix 2, Carpeta 27, sense numeració. Tàrraga, 1493, maig, 25.

⁵⁰ Calaixera 10, Calaix 2, Carpeta 2, n.348.

⁵¹ Calaixera 11, Calaix 4, Carpeta 24, n.422. El dia 5 de maig de 1441 el plebà montblanquí creà la causa pia per a la salvació de la seva ànima i remissió dels seus pecats. Sobre el prevere Pere Cervera hi ha més documents a la Carpeta 12 de la Calaixera 12, com per exemple una altra institució de causa pia a Santa Coloma de Queralt el mateix dia que la que crea a Montblanc. Aquesta almoïna és per a les donzelles pobres a maridar i diu el document que manca fer una caixa per als diners de l'administració, i mana que en facin una i que la situïn a la capella de la confraria de Sant Nicolau.

⁵² Calaixera 11, Calaix 4, Carpeta 24, n. 475. 1540, gener, 28. Aguiló.

Hem d'afegir a aquests grans grups de documentació aquells que s'inscriuen dins de la pràctica judicial, com són les sentències. Són instruments que reflecteixen disputes per límits o pagaments i en els que s'estipulen les condicions per a reparar els danys. A vegades són sentències que regulen qüestions de propietats, com el litigi entre Lluís Amiguet, arrendador del mestre Bernat Joan, donzell i senyor de la baronia de la Bisbal, i Joan Llorenç del Portal juntament amb Baltasar Barceló, arrendadors de Bernat de Peralta, senyor de la baronia de Castellet⁵³. En altres ocasions les sentències regulen la vida de col·lectius, com la Comunitat de Preveres de Santa Coloma. Els preveres colomins sol·liciten al bisbe de Vic, Acisclo Moya de Contreras, que reconegui els drets dels capellans i tots els seus privilegis. Li demanen que respecti la forma de celebrar els oficis, la vida comunitària i la part econòmica. En definitiva, la sentència, del dia 10 de novembre de 1559, determina que totes les peticions siguin acceptades, però el bisbe imposarà certes condicions⁵⁴.

Finalment, i encara dins de l'apartat de les sentències, tenim totes aquelles en què s'obliga a complir amb el pagament que s'havia estipulat abans, ja sigui d'un censal o d'un bé que s'hagi adquirit. La comtessa vídua de Pallars, Eleonor, és condemnada a pagar al Capítol de Tarragona el censal que deu de 71 lliures i 10 sous, veredicta donat l'any 1453 per l'oficial de Tarragona⁵⁵. Aquesta autoritat, el dia 13 de febrer de 1394, també obliga la universitat i els síndics de Santa Coloma de Queralt a pagar la pensió d'aquell censal mort que va vendre la senyora Clemència de Queralt a Marc Patau. El censal té un capital de 110 lliures i una pensió anual de 9 lliures, 3 sous i 4 diners i fou validat 5 dies abans a la notaria de Pere Sabater⁵⁶.

Pensem també que és important referir-nos als notaris, aquelles persones que confeccionen tots aquests documents, si bé ho fem d'una forma generalitzada. Dins del procés de catalogació tenim molt en compte les oficines d'on han sortit els documents, és a dir, en quines notaries es generen els instruments. El motiu és la necessitat d'analitzar la procedència de cada document, per quines vies ha arribat a formar part del conjunt de pergamins. Una forma de saber-ho és conèixer quina

⁵³ Calaixera 11, Calaix 3, Carpeta 23, n.792. 1535, juliol, 4. L'Arboç. El document que treballem és una còpia realitzada pel notari Domènec Fontana, de Barcelona, i el motiu de la seva presència en el conjunt documental sembla ser la vinculació del títol de comte de Santa Coloma als de baró de Castellet i senyor de l'Arboç. El primer que ostentà aquests títols fou Andreu de Reart i d'Icard, a l'any 1689, un cop s'havia extingit la línia masculina dels Queralt i són els Icard qui acaparen les titulacions relacionades amb les antigues possessions dels barons de Queralt. Cfr. J.M. CARRERAS I TARRAGÓ: *op.cit.*, (1996), p.44.

⁵⁴ Calaixera 11, Calaix 3, Carpeta 25, n. 616.

⁵⁵ Calaixera 11, Calaix 5, Carpeta 18, n. 1368.

⁵⁶ Calaixera 12, Calaix 3, Carpeta 7, n. 1288.

és la institució que l'ha conferit i que hi està directament relacionada, o també veure la procedència dels atorgants, la població on està el bé motiu de transacció, segons el que hem dit més amunt. Pensem però que un altre sistema possible per a esbrinar com ha arribat a incloure's un document en els pergamins colomins és tenir en compte la notaria que l'ha redactat.

Per aquesta raó destinem a la fitxa de catalogació un apartat on s'hi escriu el nom del notari i l'autoritat que l'ha nomenat⁵⁷. Hi ha notaris de creació reial que, segons l'àmbit de la seva actuació són: generals, amb competències locals, per a un territori extraurbà, de llocs privilegiats, titulars d'escrivanies locals, titulars d'escrivanies de minories confessionals o titulars d'escrivanies de les cúries de l'administració reial inferior i mitjana, i titulars de jutges de corts. Un segon tipus són els notaris de creació municipal nomenats per algunes ciutats i viles que en tenen el dret. Els notaris de creació senyorial laica que autoritzen documents en els territoris de domini senyorial. En el darrer grup s'hi inclouen els notaris de creació senyorial eclesiàstica⁵⁸. Basant-nos en aquestes tipologies, veiem com en la documentació que treballem es van desgranant noms d'escrivans acompanyats de diferents dades. Generalment apareix la població on exerceixen el seu ofici, detall que implica ja poder situar el document almenys geogràficament. No obstant, no sempre coincideix el lloc on rau la notaria amb el lloc on s'atorga el document i amb el lloc al qual fa referència el contingut de l'instrument. També ens diuen sempre l'autoritat que ha donat el càrrec de notari a qui valida el document, autoritat que està en relació també amb els diferents tipus de notaris existents. Juntament amb aquesta dada en trobem d'altres de més singulars, com per exemple el cas del notari que té al seu càrrec, per successió, les escriptures i els protocols d'un altre ja difunt. A l'hora de signar el document també ho anota, igual que quan no és ell a qui ha estat concedida l'escrivania.

La notaria que apareix més vegades és la de Santa Coloma de Queralt i n'ostenta el càrrec el rector de la parròquia. El que passa és que deixa el seu paper a un notari substituït, un prevere de la seva església que és també el vicari, no un

⁵⁷ Sobre els diferents tipus de notaris que hi ha a Catalunya a l'època medieval vegi's PAGAROLAS, L.: "Els arxius de protocols", *Lligall* (Barcelona), 1(1989), pp.53-54; BAIGES, I.: "El notariat català: origen i evolució" a *Actes del 1er Congrés d'Història del Notariat*, Fundació Noguera, Barcelona, 1994, pp.140-143.

⁵⁸ Sobre aquesta qüestió cfr. ARAGÓ, Antoni M.: "Concessions reials del Dret de Notaria a parròquies i monestirs catalans (segles XII i XIII)", *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos* (Barcelona), VI (1978), pp.1-14; FERRER MALLOL, M.Teresa: "Notariat laic contra notariat eclesiàstic. Un episodi de la pugna entre ambdós a Girona (1374-1378)", *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos* (Barcelona), V (1977), pp.19-34; PONS GURI, Josep M.: "El conflicte de la notaria de Girona", a *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*, vol. 1, Fundació Noguera, Barcelona, 1989, pp.35-93. Tots ells són treballs centrats en la problemàtica de la concessió de notaries eclesiàstiques, concessions que cada vegada es restringiren més a través de la legislació, produint-se la topada entre ambdues modalitats de notaris.

simple beneficiat. Els Queralt atorguen també diversos documents a Barcelona, signant les escriptures els notaris barcelonins, fet que ens pot aportar alguna notícia respecte a l'origen del fons, assenyalant la via notarial com un possible camí de formació d'aquest conjunt documental. També hi ha alguna altra tipologia de notari que apareix entre tots els que generen la documentació colomina, com són els notaris apostòlics o els que tenen potestat per tota la terra del rei.

A tall de conclusió

Amb els pergamins que portem catalogats fins ara ja podem començar a formular algunes conclusions, si bé provisionals. De moment la tasca de la catalogació continua amb la descripció de cada peça documental de forma individualitzada, de cada pergami. Tot això passa a formar un catàleg, que és un dels instruments de descripció que la ciència arxivística posa a l'abast dels investigadors per a un millor accés a la documentació. La forma com la duem a terme és mitjançant una fitxa en la qual hi anotem les principals dades del pergami i la signatura tal com es troba actualment. Més endavant caldrà dotar cada document d'un número individualitzat per a facilitar la recerca i l'accés.

La catalogació, en definitiva, no és més que un primer pas, una primera recerca sobre aquest fons de pergamins. La investigació inclou també l'estudi dels orígens i la procedència dels documents, tasca que sembla ser una de les més complexes. No obstant, hi ha altres perspectives que es desprenen ja d'aquesta primera anàlisi que fem basant-nos en els pergamins que portem catalogats fins ara. Començant per un nivell bàsic, aquests pergamins poden ser utilitzats com a complements per a altres estudis que s'estiguin realitzant. En ells s'hi citen poblacions: Torredembarra, Cervera, Tàrraga, Lleida, Barcelona, Alins de la Vallferrera, a part de Santa Coloma i els pobles que formaven la baronia de Queralt. Tot estudi emmarcat entre els segles XIII i XVIII que es centri en poblacions com les que acabem de citar pot manllevar dades del fons de pergamins. Seran dades complementàries però que poden ajudar a configurar un estudi en un determinat moment així com concretar les conclusions que se'n desprenguin⁵⁹.

També poden ser útils les dades que hi ha de famílies com els Icard, Olzinelles, Gualbes o Almogàver, ja que hi ha algun pergami que en parla i que ens mostra alguna relació entre aquestes famílies i els Queralt i la seva baronia. També algun

⁵⁹ Cfr. PIÑOL ALABART, Daniel: "Uns pergamins de l'Arxiu Històric de Tarragona i l'Urgell", *Jornades d'Estudi: Història i Patrimoni de l'Urgell*, Tàrraga 25-27 d'octubre de 1996. En premsa. Aquí exposem la regesta d'onze pergamins del fons de Santa Coloma de Queralt i que fan referència expressa a Tàrraga i alguna altra població de l'Urgell i apuntem precisament que una possibilitat de recerca a partir d'aquests pergamins és la confrontació i complementarietat de dades.

pergamí que parla del monestir de Jonqueres, ja que una filla dels Queralt va ingressar monja en aquest monestir femení. També hi ha filles monges dominicanes del monestir de Montsió i una abadessa del monestir de Jerusalem, de clarisses.

Una altra qüestió una mica més profunda és l'anàlisi i l'estudi de les notaries, seguint les diferents tipologies, i realitzant també un catàleg de tots els signes notariais. D'aquests se'n pot fer un estudi detingut analitzant la formació dels signes, la presència o no de símbols religiosos, etc. També es poden veure els diversos tipus de notaris i les autoritats que els han concedit els càrrecs o si ostenten la notaria per raó de substitució. La forma que té cada un d'ells de referir-se a les esmenes, o els notaris que fan trasllats i que copien el document original dient de quin notari l'han tret. O la fórmula amb què encapçalen els trasllats. Són qüestions relacionades amb l'activitat notarial però que també podem lligar amb els temes que pertocquen directament a la Diplomàtica. L'anàlisi de les fórmules, encapçalaments, datació... amb un estudi de la seva evolució, és un tema de possible recerca a partir d'aquest conjunt documental. Com també veure si hi ha algun error cronològic o d'ubicació d'un monarca, elements que encara no hem pogut veure. I si parlem de Diplomàtica cal referir-nos a la Paleografia i apuntar com a possibilitat d'una investigació la qüestió de l'evolució de l'escriptura. Aquesta es pot fer tant a nivell general, partint des de la gòtica fins la humanística més perfeccionada, com també a nivell de cada tipus, és a dir, treballant amb totes les eines possibles i de forma profunda la lletra gòtica o la humanística, que són els dos tipus, de forma general, que trobem entre aquests pergamins. Dins de l'estudi paleogràfic inclourem el recull de cada forma de lletra, els nexes i les abreviatures.

I ja, a partir d'aquí, podem parlar d'un estudi de la tipologia documental. Pot ser un estudi quantitatiu, donant percentatges de cada tipus documental, o donant una relació de tots els tipus amb les diferents fórmules i les característiques de cada un d'ells. Es pot fer una evolució d'aquestes fórmules, de les paraules del dispositiu, del lloc que ocupen a cada època en cada tipus.

El gran tema és la baronia de Queralt i el seu funcionament, amb diferents etapes que inclouen la incorporació de títols i possessions. Ja ens hi hem referit en apuntar com a possibilitat de recerca la complementarietat sobre diferents famílies o monestirs. No obstant, malgrat la riquesa documental del fons de pergamins sobre la pròpia baronia, caldria utilitzar altres documents per a extreure més dades, per exemple el ric fons de protocols notariais conservat a l'Arxiu Històric de Tarragona pertanyents a Santa Coloma de Queralt i que s'inicia al 1276. Dins de la baronia tenim la qüestió del crèdit a partir del gran nombre de censals, dels quals en podem fer un estudi diplomàtic, juntament amb una relació dels terminis de pagament, de llocs que apareixen més, de clàusules, etc...Com es veu, de temes no ens en faltarien a l'hora d'aprofitar aquest fons per a la recerca, un fons que es mostra prou ric, tant per la quantitat com per la diversitat de tipus documentals,

èpoques i espais diferents. La informació que ens donen tots els pergamins és suficientment interessant i aporta noves dades a la recerca històrica que es centra en Santa Coloma de Queralt i la seva rodalia.